

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за придобиване на
образователната и научна степен „доктор“,
област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление: 3.2. Психология,
научна специалност „Педагогическа и възрастова психология“
на тема:

**ТРЕВОЖНОСТ И СИМПТОМИ НА ИЗТОЩЕНИЕ КАТО ПОСЛЕДИЦИ ОТ
ЕЛЕКТРОННОТО ОБУЧЕНИЕ. СРАВНИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ МЕЖДУ
УЧЕНИЦИ В НОРМА И УЧЕНИЦИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ
ПОТРЕБНОСТИ В ГЪРЦИЯ**

Докторант: **Константинос Пардалис**
Рецензент: доц. д-р Биляна Йорданова

Дисертационният труд е разработен в катедра „Психология“, към ФФ на ЮЗУ „Неофит Рилски“ под научното ръководство на доц. д-р Наташа Ангелова. Подадените документи за защитата на докторската дисертация на Константинос Пардалис са в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав и Правилника за изпълнението му, както и с Правилника за придобиването на научни степени и заемане на академични длъжности в ЮЗУ "Неофит Рилски". Документите включват дисертация, автореферат на български и английски, списък с публикации и справка от софтуера Turnitin за проверка на плагиатство.

Дисертацията е оформена на 203 стандартни страници компютърно набран текст и е композирана в увод, три основни глави, заключение, научни приноси, справки и допълнения, библиография общо 139 заглавия и приложения. Авторефератът съответства на дисертационната разработка и включва основните моменти от съдържанието на дисертацията.

1. Биографични данни за кандидата.

От автобиографията на кандидата за придобиване на ОНС „доктор“ става ясно, че притежава диплома за средно образование от гимназия в Поликастро, Килкис. Също така диплома по философия, Департамент по история и археология в Солун, специализирана в професионално направление история. Кандидатът е положил и следдипломна квалификация по „Езикови и културни изследвания в страните от Югоизточна Европа“, Университет на Македония, Солун, със специализация по литература и превод на езици от Югоизточна Европа, на тема: „Обучението на гръцки език на мюсюлмански деца в Западна Тракия и межкултурната рамка на учебниците по втори език в развитието на гръцко-турските отношения“.

Константинос Пардалис има още и следдипломна степен по специално образование и педагогика, Университет на Никозия (призната от Hellenic NARIC). Сертифицирани умения за четене и писане на Брайл; Сертифицирано завършване на 400-часов (9-месечен) семинар по межкултурно дистанционно обучение, Университет на Егейско море; Сертифицирано завършване на 420-часов (9-месечен) семинар по специално образование и педагогика, Университет на Егейско море; Сертифицирано завършване на 420-часов (9-месечен) семинар по сексуално образование, Университет на Егейско море.

2. Актуалност на научния проблем в научен и научно-приложен аспект.

Значимостта на дисертационната разработка в теоретико-приложен план е налице и Константинос Пардалис правилно аргументира факта, че неотдавна в живота на учениците неочаквано се появи още един стресов фактор - пандемията Ковид-19. Учениците по целия свят нямаха друг избор, освен да се справят с промяната и да

започнат да използват системи за електронно обучение, за да се справят с промените в начина на учене. Безспорно, един от многото въпроси, които възникват, обаче, е как учениците с и без специални образователни потребности са преживели тази промяна. Добре известно е, че електронното обучение може да бъде трудно за ученици със специални образователни потребности и увреждания. Нещо повече, литературата показва, че електронното обучение обикновено е източник на безпокойство и изтощение дори за обичайно по-напреднали ученици. В този смисъл докторантът Константинос Пардалис успешно се е справил със задачата да изгради теоретичната част на дисертационното изследване, разглеждайки връзките между симптомите на тревожност и изтощение като последици от електронното обучение и установяване на индивидуални различия между гимназисти с нормално развитие и ученици със специални образователни потребности в Гърция. Изследователската извадка се състои от 103 ученици на възраст между 12 и 19 години. Впрочем, това е и основният аргумент в планирането и провеждането на изследването, представено в настоящия дисертационен труд, където основна цел е да установи статистически значима разлика в тревожността и симптомите на изтощение като последици от електронното обучение на учениците със специални образователни потребности в сравнение с учениците с нормално развитие.

3. Степен на познаване на състоянието на проблема и творческа интерпретация на научните концепции по него.

В литературния обзор докторантът прави подробен обзор на съществуващите постановки, в теоретико-аналитичен и емпиричен план на проблема за същността и характеристиките на тревожността при учениците и децата, както и за факторите, които повишават риска от детска тревожност. Коментират се видовете детска тревожност, като:

тревожно разстройство при раздяла, генерализирано тревожно разстройство, паническо разстройство, посттравматично стресово разстройство, специфични фобии, obsесивно-компулсивното разстройство. Подходящо е и разглеждането на особеностите в измерването и оценката на детската тревожност, като се коментират скала за детска тревожност, многоизмерна скала за тревожност за деца, тревожност на детето в резултат на емоционални разстройства, скала за социална тревожност при деца и училищна тревожност. Интересно е включването на понятия и дефиниции за ефектите от емоционалното изтощение и умората, както и резултатите от бърнаут. Коректно са представени техниките за установяване на емоционално изтощение и бърнаут, коментират се популярни скали на измерване на тези феномени. Литературният обзор на докторанта акуратно представя и проблема за електронното обучение, разлики между електронното обучение и традиционната класна стая, факторите за успех при електронното обучение и основните ползи от електронното обучение. Естествено и логично е представено електронното обучение, в контекста на ученици със специални образователни потребности, предизвикателството пред електронното обучение за ученици със специални образователни потребности. Изведен е не на последно място и механизмът за отключване на тревога и изтощение при електронното обучение, както и е направен изчерпателен обзор на сравнителни изследвания между гимназисти с нормално развитие и такива със специални образователни потребности.

Подробният теоретичен анализ на научните постановки и дизайнът на емпиричното психологическо изследване се явяват стабилна основа, върху която се изгражда предметната област на дисертацията, което от своя страна потвърждава информираността и компетентността на Константинос Пардалис да претендира за публично изслушване на поставения от него научен проблем.

Върху подробно представената теоретична основа, докторантът си поставя за научна цел да изследва връзките между тревожността и симптомите на изтощение като последици от електронното обучение на учениците със специални образователни потребности, в сравнение с учениците с нормално развитие. Изследователската цел не се ограничава до споменатото, напротив включва и проучване на евентуални различия по отношение на компютърната тревожност на учениците, оценката на електронното обучение и тревожността породена от електронно обучение, в контекста на различни възрасти, пол, ниво на образование, както и между ученици със специални образователни потребности и такива с нормално развитие.

Според заложената изследователска цел докторантът формулира основна хипотеза, според която има статистически значима разлика в тревожността и симптомите на изтощение като следствие от електронното обучение на ученици със специални образователни потребности в сравнение с ученици с нормално развитие и допълнителни 16 подхипотези, които произтичат от променливите, които е избрал да изследва. Намирам заложените хипотези за добре формулирани и отговарящи на критериите за значимо научно изследване в докторска дисертация, макар, че подхипотезите биха могли да се обединят, за да се избегне ненужна тавтология.

Изследването в докторската дисертация попълва липсващата информация в сферата на поставения научен проблем. Фокусът на дисертацията е върху темата за симптомите на тревожност и изтощение в резултат на електронното обучение, като се сравняват гимназисти с нормално развитие и ученици със специални образователни нужди. Основната идея, която се разглежда в дисертацията, е, че съществува статистически значима разлика в тревожността и симптомите на изтощение при учениците, които учат по електронен път, спрямо тези на

учениците със специални образователни нужди. За да се изследва този въпрос, се извършва качествено и количествено изследване на гимназисти в Гърция, включващи както ученици със специални образователни нужди, така и ученици с нормално развитие, за да се направи сравнение между двете групи. Резултатите от изследването потвърждават предишни изследвания, които показват, че учениците със специални образователни потребности проявяват повече симптоми на тревожност при електронното обучение, но не на изтощение и умора. Разликите при другите променливи като възраст, пол и ниво на образование са незначителни, но заслужават внимание. Например, по-малките ученици допускат по-ниски оценки за електронното обучение, докато момичетата го оценяват по-високо и са по-малко притеснени от него. Нивото на образование, от своя страна, не влияе на резултатите.

4. Анализ на получените емпирични данни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Данните от проведените изследвания са представени в 93 таблици и 10 фигури, а статистическите методи съответстват на изследователските търсения.

Демонстрирано е сериозно отношение към обработката на данните за доказване или отхвърляне на издигнатите хипотези. Коментират се множество различия и зависимости, като е налице и задълбочена лична позиция при тълкуването на установените закономерности.

След запознаване с теоретичния и емпиричен анализ в дисертационния труд на Константинос Пардалис, считам че в него са постигнати следните по-важни приноси, които категоризирам като научно-приложни: са установяването на факта, че учениците със специални образователни потребности имат повече симптоми на тревожност в резултат на електронното обучение. Това е стъпка напред

към по-добро разбиране на начина, по който учениците със специални образователни потребности възприемат електронното обучение.

Доказва се, че учениците със специални образователни потребности, оценява електронното обучение по-негативно от учениците с типично развитие. Тази констатация, съчетана с предходната, води до заключението, че децата със специални образователни потребности изпитват притеснение по отношение на електронното обучение и го оценяват по-ниско от децата с типично развитие.

Установява се, че оценката на електронното обучение се различава в зависимост от възрастта на учениците, като по-малките ученици го оценяват по-ниско. Това е важен факт и за учителите, които трябва да адаптират педагогическия си подход по време на онлайн курсовете в зависимост от възрастта на учениците.

Доказва се, че оценката на електронното обучение се различава в зависимост от пола на учениците, като момчетата го оценяват по-ниско. Полът разкрива и петия съществен принос, според констатацията, потвърждаваща, че момчетата са по-загрижени за електронното обучение, отколкото момичетата. И в този случай преподавателите трябва да вземат под внимание различните гледни точки на своите ученици и да търсят начини за подобряване на опита на учениците, които изпитват затруднения с електронното обучение.

Намирам предложената за рецензия докторска дисертация за интересна, с доказан практически принос в сферата на педагогическото взаимодействие с деца от училищна възраст и тяхното оптимално психологическо развитие в следващите възрастови периоди.

В заключение изразявам положителна оценка към представената дисертация, защото е налице високо равнище на представяне на научния проблем и задълбочени познания. Тези аргументи са основание убедено да гласувам с „ДА“ и да предложа на

уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Константинос Пардалис в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.2. Психология – Педагогическа и възрастова психология.

Дата: 12.06.2024
Благоевград

Рецензент:.....
/доц. д-р Б. Йорданова/

R E V I E W

of a dissertation for acquisition of educational and scientific degree "doctor", field of higher education: 3. Social, economic and legal sciences, professional direction: 3.2. Psychology, Scientific specialty "Pedagogical and age psychology"

on the subject:

ANXIETY AND SYMPTOMS OF EXHAUSTION AS CONSEQUENCES OF E-LEARNING. COMPARATIVE STUDY BETWEEN HIGH SCHOOL STUDENTS WITH NORMAL DEVELOPMENT AND SPECIAL EDUCATION NEEDS IN GREECE

Doctoral student: **Konstantinos Pardalis**
Reviewer: Assoc. Prof. Bilyana Yordanova. PhD

The dissertation work was developed in the Department of Psychology, at the Philosophy Faculty of the SWU "Neofit Rilski" University under the scientific supervision of Assoc. Prof. Natasha Angelova, PhD. The submitted documents for the defense of the doctoral dissertation of Konstantinos Pardalis are in accordance with the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff and the Regulations for its Implementation, as well as with the Regulations for the Acquisition of Scientific Degrees and the Occupancy of Academic Positions at the SWU "Neofit Rilski" University. The documents include a dissertation, an abstract in Bulgarian and English, a list of publications and a reference from the Turnitin software for plagiarism checking.

The dissertation is made up of 203 standard pages of computer-typed text and is composed of an introduction, three main chapters, a conclusion, scientific contributions, references and a bibliography, which includes 139 titles and appendices. The abstract corresponds to the dissertation development and includes the main points of the content of the dissertation.

1. Biographical data about the candidate.

From the curriculum vitae of the candidate for obtaining the ONS "doctor" it is clear that he has a secondary education diploma from a high school in Polikastro , Kilkis . Also a Diploma in Philosophy, Department of History and Archeology in Thessaloniki, specializing in professional history. The candidate has also completed a postgraduate qualification in "Linguistic and Cultural Studies in the Countries of South-Eastern Europe", University of Macedonia, Thessaloniki, with a specialization in literature and translation of South-Eastern European languages, on the topic: "Teaching Greek to Muslim children in Western Thrace and the Intercultural Framework of Second Language Textbooks in the Development of Greek-Turkish Relations'.

Konstantinos Pardalis also holds a postgraduate degree in Special Education and Pedagogy, University of Nicosia (recognized by Hellenic NARIC). Certified Braille reading and writing skills; Certified completion of a 400-hour (9-month) intercultural distance learning workshop, University of the Aegean; Certified completion of a 420-hour (9-month) seminar in special education and pedagogy, University of the Aegean; Certified Completion of 420-Hour (9-Month) Sexuality Education Seminar, University of the Aegean.

2. Relevance of the scientific problem in a scientific and scientific-applied aspect.

The significance of the dissertation development in the theoretical-applied plan is present and Konstantinos Pardalis rightly argued the fact that not long ago another stress factor unexpectedly appeared in the students' lives - the Covid -19 pandemic . Students all over the world had no choice but to embrace the change and start using e-learning systems to cope with the changes in the way they learn. Undoubtedly, one of the many questions that arise, however, is how students with and without special educational needs experienced this change. It is well known that e-learning can be difficult for students with special educational needs and disabilities. Moreover, the

literature shows that e-learning is usually a source of anxiety and exhaustion even for normally more advanced students. In this sense, the doctoral student Konstantinos Pardalis has successfully coped with the task of building the theoretical part of the dissertation research, examining the relationships between symptoms of anxiety and exhaustion as consequences of e-learning and establishing individual differences between high school students with normal development and students with special educational needs in Greece. The research sample consisted of 103 students aged between 12 and 19 years. In fact, this is also the main argument in the planning and conduct of the study presented in this dissertation, where the main objective is to establish a statistically significant difference in anxiety and burnout symptoms as consequences of e-learning for students with special educational needs compared to students with normal development.

3. Degree of knowledge of the state of the problem and creative interpretation of scientific concepts on it.

In the literature review, the doctoral student makes a detailed review of the existing statements, in a theoretical-analytical and empirical plan, of the problem of the nature and characteristics of anxiety in students and children, as well as of the factors that increase the risk of child anxiety. The types of childhood anxiety are commented on, such as: borderline anxiety disorder, generalized anxiety disorder, panic disorder, post-traumatic stress disorder, specific phobias, obsessive-compulsive disorder. It is also appropriate to examine the specifics of measuring and assessing child anxiety, commenting on the Child Anxiety Scale, the Multidimensional Anxiety Scale for Children, Child Anxiety as a Result of Emotional Disorders, the Social Anxiety Scale for Children, and School Anxiety. It is interesting to include concepts and definitions of the effects of emotional exhaustion and fatigue, as well as the results of burnout. The techniques for establishing emotional exhaustion and

burnout are correctly presented, popular scales for measuring these phenomena are observed. The doctoral student's literature review also accurately presents the problem of e-learning, differences between e-learning and the traditional classroom, the success factors of e-learning and the main benefits of e-learning. E-learning, in the context of students with special educational needs, is presented naturally and logically, the challenges of e-learning for students with special educational needs, too. Last but not least, the mechanism for annoying anxiety and exhaustion in e-learning is brought out, as well as a comprehensive review of comparative studies between high school students with normal development and those with special educational needs.

The detailed theoretical analysis of the scientific statements and the design of the empirical psychological research are a solid foundation on which the subject area of the dissertation is built, which in turn confirms the awareness and competence of Konstantinos Pardalis to claim a public hearing of the scientific problem he has posed.

Based on the theoretical basis presented in detail, the doctoral student sets himself the scientific goal of investigating the connections between anxiety and burnout symptoms as consequences of e-learning in students with special educational needs compared to students with normal development. The research objective is not limited to the mentioned, on the contrary, it also includes the study of possible differences regarding students' computer anxiety, the evaluation of e-learning and the anxiety caused by e-learning, in the context of different ages, gender, level of education, as well as between students with special educational needs and those with normal development.

According to the set research objective, the doctoral student formulated a main hypothesis according to which there is a statistically significant difference in anxiety and burnout symptoms as a consequence of e-learning for students with special educational needs compared to students with normal development and additional 16 sub-hypotheses, which originate from the

variables that has chosen to explore. I find the hypotheses set to be well formulated and meeting the criteria for significant scientific research in a doctoral dissertation, although the sub-hypotheses could be combined to avoid unnecessary tautology.

The research in the doctoral dissertation fulfills the missing information in the field of the scientific problem. The focus of the dissertation is on the topic of symptoms of anxiety and burnout as a result of e-learning, comparing high school students with normal development and students with special educational needs. The main idea addressed in the dissertation is that there is a statistically significant difference in anxiety and burnout symptoms in e-learning students compared to students with special educational needs. To investigate this question, a qualitative and quantitative study of high school students in Greece is carried out, including both students with special educational needs and students with normal development, in order to make a comparison between the two groups. The results of the study confirm previous research showing that students with special educational needs show more symptoms of e-learning anxiety, but not burnout and exhaustion. Differences in other variables such as age, gender, and level of education are minor but noteworthy. For example, younger students place lower values on e-learning, while girls value it more highly and are less worried about it. The level of education, in turn, does not affect the results.

4. Analysis of the obtained empirical data and scientific and applied contributions of the dissertation work.

The data from the conducted studies are presented in 93 tables and 10 figures, and the statistical methods correspond to the research findings.

A serious attitude towards the processing of the data to prove or reject the raised hypotheses has been demonstrated. Many differences and

dependencies are commented on, and there is also a deep personal position in the interpretation of the established regularities.

After make clear myself with the theoretical and empirical analysis in the dissertation work of Konstantinos Pardalis, I believe that the following more important contributions have been achieved in it, which I categorize as scientific-applied: they are the establishment of the fact that students with special educational needs have more symptoms of anxiety in e-learning outcome. This is a step forward towards a better understanding of how students with special educational needs perceive e-learning.

It is proven that students with special educational needs evaluate e-learning more negatively than students with typical development. This finding, combined with the previous one, leads to the conclusion that children with special educational needs feel anxious about e-learning and value it less than children with typical development.

Evaluation of e-learning was found to differ by student age, where younger students rating it lower. This is also an important fact for teachers, who have to adapt their pedagogical approach during online courses depending on the age of the students.

The evaluation of e-learning is shown to differ depending on the gender of the students, with boys valuing it lower. Gender also reveals a fifth significant contribution, according to the finding confirming that boys are more concerned about e-learning than girls. Again, educators need to take into account the different perspectives of their students and look for ways to improve the experience of students who are struggling with e-learning.

I find the doctoral dissertation proposed for review to be interesting, with a proven practical contribution in the field of pedagogical interaction with school-age children and their optimal psychological development in the following age periods.

In conclusion, I express a positive assessment of the presented dissertation, because there is a high level of presentation of the scientific problem and in-depth knowledge. These arguments are grounds for me to vote "YES" with conviction and to propose to the respected scientific jury to award the educational and scientific degree "Doctor" to Konstantinos Pardalis in the field of higher education: 3. Social, economic and legal sciences, professional direction: 3.2 . Psychology - Pedagogical and age psychology.

Date: 12.06.2024
Blagoevgrad

Review by:.....
/Assoc. Prof. B. Yordanova, PhD/